

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשע"א

צוהר

קובץ תורני מרכזי
מחכמי התורה
בעניני הלכה ומנהג

חלק ט"ו

העורך
הרב אליקום דבורקס

בהוצאת
מכון הלכתי-אקטואלי "דרך אליעזר"
שעל-יד מכון תורני "חומת ירושלים"

אדר ב' תשס"ה
עיה"ק ירושלים תובב"א

קיום מצות "מתנות לאביונים" ע"י אחרים שיתנו עבורו

הייתי לברר בעיה בענין קיום מצות "מתנות לאביונים", כשמעון שביקש מראובן שיתן עבורו מעות לעני בפורים, והוא יפרע לו אח"כ, וכן אם מסר שמעון לראובן מעות ע"מ שיתן לעני בפורים, וברשותו הוציא ראובן מעות אלו, ובפורים נתן ראובן משלו לעני עבור שמעון, ונשאלה השאלה כבי' אופנים הנ"ל האם קודם שיתן ראובן המעות לידי העני עליו להקנותם לשמעון כדי שהעני יקבל משל שמעון, או שא"צ לזכותם עבורם, אלא עצם הדבר שנותן לעני מעות עבור הכירו ע"פ ציווי שלו ושליחותו יוצא בזה שמעון מצות "מתנות לאביונים".

ובכדי לברר דבר זה בעיה, עלינו להקדים ולברר, האם מועיל שליחות כמצות "מתנות לאביונים", באופן שהשליח נותן הממון משלו עבור המשלח, או שמועיל מדין "עבד כנעני", (כמו שמועיל לענין קרושין באומר הילך מנה והתקדשי לפלוני, דאף שהמקדש לא נתן כלום חל הקרושין ע"י נתינת אחרים שנתנו בשבילו, היינו יועיל נתינת אחרים בשבילו). ואם יתברר שאין מועיל בזה דין שליחות "עבד כנעני" עלינו לברר מה הדין כאשר המשלח מתחייב להחזיר להשליח מה שיתן עבורו לעני, וכן מה הדין כאשר השליח חייב מעות למשלח, ואמר לו המשלח ליתן לעני מעות החוב, כאם ככה"ג נחשב כאילו בא ממנו של משלח ליד העני ויצא המשלח ידי חובתו, או לא, ועפ"ז נוכל לפתור שאילותינו הנ"ל. וארשום צדדי הענין, מאשר עלתה במצודתי בעזריית.

ע"י אחרים

ענף א'

דעת הנתייה"מ בדין פדיון הבן בממונו של שליח

קיום מצות "מתנות לאביונים" בנתינת אחרים עבורו

א. הנה מצאנו לגדולי הפוסקים שדנו לענין פדיון הבן, אם מועיל כשיפדה אדם אחר עבור האב כמעות שלו, יעוין בתשובת בעל הנתייה"מ הנדפסת בשו"ת חמדת שלמה (יר"ד סי' ל"ב) דפשיטא ליה דאין אחר יכול לפדותו בממון שלו אף כשהוא שלוחו

פדיון הבן ע"י אחרים / גט על נייר של שליח / הלואה על מנת שיתחייב לפרוע לאחר / קנין סודר בסודרו של אחר / דין "עבד כנעני" בנכרי / שוקל שקלו ע"י אחרים / פסיקת ריבית שיינתן ע"י אחרים / פרעון חוב ע"י אחרים / מתנות לאביונים

הרי דפשיטא ליה להנתייה"מ דגבי צדקה לא שייך לקיים המצוה ע"י נתינת אחר אף כשהוא שלוחו, ומינה נלמד גם למצות מתנות לאכיונים שהוא ג"כ בגדר מצות צדקה, דלא מקיים המצוה ע"י נתינת אחר, ואכתי רמיא החיוב על עצמו לתת לעני מתנה כמצוותו.

יסוד הדברים

ב. ויסוד הדבר דאין מועיל בזה דין שליחות הוא, דבמילי דבעינן "ממונר" אין מועיל ממונו של שליח [או של מזכה], וכמבואר מדברי רש"י (קדושין דף ז') דלולא דין עבד כנעני לא היה מועיל בקדושין כספו של שליח, והיינו משום דאף דידידו של שליח כידו של משלח אבל אין ממונו של שליח כממונו של משלח.

ואף הריטב"א החולק שם וס"ל דמועיל ממונו של שליח, [ועי' בית מאיר (אה"ע ר"ס ק"כ) שתלה בזה גם מחל"ה האחרונים גבי גט על נייר של שליח אם מועיל], כבר ביארו בזה דהיינו משום דס"ל דענין השליחות בקדושין הוא דהכל נעשה ע"י השליח והתוצאה מתייחסת להמשלח, דהיינו דבדין שליחות נתרבה שהשליח יכול לפעול חלות קדושין עבור משלחו, ומעשה הקנין נעשה ע"י השליח, ולכן יכול לקדש בממונו, אבל במידי דמצוה שאין בה ענין חלות וכל המצוה היא העשיה והפעולה, הרי לא שייך הך חידושא, וע"כ לא שייך שיועיל רק אם נייחס עצם הפעולה להמשלח, וכאילו המשלח עשה המעשה, ובזה לכו"ע לא מועיל ממונו של שליח, ומשום דאף אם נייחס מעשיו של שליח להמשלח, אכתי

של האב, [ופירש זה בכוונת הרמ"א בשו"ע (יר"ד סי' ש"ה ס"י) שכתב דאין האב יכול לפדות ע"י שליח, דהכוונה בממונו של שליח], וכתב לחלק, דדוקא בקדושין שהוא קנין מהני מה שאחר נותן המעות מדין עבד כנעני, אבל בפדיון הבן דקפיד קרא אדמי הפדיון דאין פודין בקרקעות ובשטרות, לא מהני נתינת אחר, [וכוונתו נראה לענ"ד, דכיון דחזינן דקפיד קרא על אופן דמי הפדיון דבעי מטלטלין שגופן ממון, חזינן דאין זה חוב בעלמא, אלא מצות נתינה, ובזה לא מצאנו שיועיל נתינת אחרים], וכשפדאו אחר חיסר מצוותו, ולא שייך בזה שליחות, וסיים שם: "וכמו דפשיטא דמי משלח חבירו ליתן צדקה לעני משל שליח דודאי לא קיים המשלח מצות צדקה, וכן במתנות עניים, ה"ה גבי פדיון הבן", והביא שכן מבואר בדברי רש"י (כתובות דף ק"ח) לענין שוקל שקלו של חבירו דהנותן מקיים המצוה ולא זה ששקל בשבילו, ואף דהוי זכיה גמורה והרי הוא כשלוחו מ"מ בזה לא מועיל שליחות.

והוסף עוד הנתייה"מ דלא מבעיא דלא קיים המצוה אלא אף הבן אינו פדוי, והאב מצווה לפדותו, ולא דמי לשוקל שקלו דהתם עיקר החיוב הוא שיהיה לו חלק בקרבנות ציבור, וכשאחר שקל בשבילו הרי זה כקנה עבורו חלק בקרבנות, ומועיל מדין עבד כנעני, אבל גבי פדיון הבן דליכא שום דבר הנקנה, ואין בו סרך קנין אלא חובת הגוף בעלמא הוא לתת דמי פדיונו לכהן, לא נפקע המצוה בכך שנתן אחר הדמים לכהן, כיון שלא יצא המצוה ע"י נתינת האחר, ע"ש.

בכתבו על איסורי הנאה מהני, אלא דהקפידה תורה שיהיה של בעל, ושל שליח לא הוי של בעל, ע"ש.

וקוּטב הדברים הוא כנ"ל, דדין עבד כנעני הוא רק בהקנאה דמצי להקנות תמורת ממון של אחר, אבל במידי דבעי נתינה לא שייך דין עבד כנעני, ומשום דלא נתחדש בדין עבד כנעני להחשיב נתינת אחר כנתינתו.

הלואה ע"מ שיתחייב לפרוע לאחר

ד. וע"ע נתיה"מ (סי' ס' סקי"ט), בהא דמבואר שם בטור, דראובן שהלוה מנה ללוי ואמר לו לכתוב השטר בשם שמעון אך לא ימסרנו לשמעון לא זכה שמעון בחוב זה, ותמה התומים דמאי שנא ממי שקנה שדה בשם שמעון ואמר לכתוב השטר בשמו דקנה שמעון, ותירץ הנתיה"מ, דגבי קנין שדה כיון דאמר לכתוב השטר בשם שמעון ונתן לו כסף קנין, הרי זה כאומר הילך מנה ותקנה לך שדך לשמעון זיכה שמעון מדין עבד כנעני, משא"כ גבי הלואה כיון דלא אמר רק כתבו השטר בשם שמעון הרי כל שלא זיכה המעות לשמעון לא שייך שיזכה בחוב, ע"ש.

ולפ"ד צ"ב למה לא נימא נמי גבי הלואה דהוי כאומר לו הילך מנה והשתעבד לפרוע לשמעון, והיה נראה מדברי הנתיה"מ דאין מלוה יכול להתנות שיתחייב הלוה לשלם לאיש אחר מכח ההלואה מדין עבד כנעני, [ואף דמוכח בגמ' (גיטין דף י"ג) דיכול להשתעבד בשעת הלואה לכל מאן דאתי מחמתך, ומבואר בחי' הריטב"א דהיינו ע"י קבלת הכסף, וכ"כ הנתיה"מ בעצמו

אין ממונו של שליח כממונו של משלח, ונמצא דהמשלח נתן ממונו של שליח ואינו מועיל כלום. [וע"ש בב"מ דמדמה ליה למצוה שבגופו דל"מ בזה שליחות].

ואף דבקדושין הא מועיל מדין עבד כנעני, ס"ל להנתיה"מ דזה לא שייך רק בעניי קנינים, דמצי לקנות עבור חבירו בממונו, אבל עצם נתינת הכסף אינה מתייחסת להשני שיהא נחשב כאילו נתן מממונו, ולכן אף גבי שוקל את שקלו, הגם דנפטר מחיובו כיון דיש לו חלק בקרבנות ציבור ע"י הקנאת חבירו, מ"מ לא קיים המצוה, ומשום דהמצוה היא נתינת השקלים, והרי הוא לא נתן, וכמבואר דאף דההקנאה מועלת עבור חבירו אין הענין משום דמייחסים נתינת הממון להאחר כאילו הוא נתנו, אלא להיפך, דבדין עבד כנעני נתחדש דנותן הכסף יכול לקנות בכספו עבור האחר.

גט על נייר של שליח

ג. והנתיה"מ שנה יסוד זה גם בספרו תורת גיטין (סי' ק"כ סוסק"א) לענין גט על נייר שליח, דפשיטא ליה דלא מהני, וביאר על דרך הג"ל, דשליחות אינו מועיל רק להיות מעשה שליח כמעשה דידיה, אבל בגט שהקפידה תורה שיהא נייר של בעל היכן מצאנו דדבר שהוא של השליח יהיה כאילו הוא של הבעל, ומדין עבד כנעני לא שייך שיועיל, דדוקא גבי קדושין גלי רחמנא [בדין עבד כנעני] דהיא יכולה להקנות עצמה בעד ממון שמקבלת אף שהבעל אינו חסר, משא"כ גבי גט לא שייך לומר שקונה עצמה בגט של שליח דלאו בדידה קיימא לאקנויי, ועוד דגט לא בעי דבר של ממון דהא גם

שיתחייב הלוקח דמי המקח לאחר מכח פסיקה [ולא באופן של קנין], דדמי להלואה. [ויעוין ערך ש"י (סי' קכ"ו ס"ד) שכתב דראובן שנתן משכון לשמעון ע"מ שילוח ללוי נתחייב שמעון להלוות לו מדין עבד כנעני, ע"פ המבואר בסו"ס ל"ט, ע"ש. והנה לפי המתבאר בקצוה"ח ונתייה"מ (סו"ס ל"ט) דהתם מדין פסיקה הוא ומשום דבתורת קנין לא מהני, הרי דלשי' הנתייה"מ לא יועיל דין עבד כנעני בזה ^[ז].

אמנם יש לבאר דברי הנתייה"מ באופן אחר, דבאמת אילו היה מפרש להדיא דמלוה המעות ע"מ שיפרע הלוה לשמעון היה מתחייב לשמעון מדין עבד כנעני, [וכן בפסיקת דמי מקח שפיר מועיל לפסוק שיתן דמי המקח לידי אחר

(כסי' ס"א סק"ה), צ"ל דהיינו מדין התחייבות ע"י קנין כסף, משא"כ בהא דסי' ס' דהתם הרי לא אמר כלל שנתן המעות בכדי שיתחייב לשמעון אלא שאמר לו לכתוב שטר ההלואה בשם שמעון, ולכל היותר הוי כאומר שחוב ההלואה יהיה לשמעון כאילו הלוהו שמעון, והחייב לשמעון יהיה מכח עצם ההלואה וזה לא שייך רק ע"י שיזכה המעות לשמעון קודם ההלואה, והיינו משום דחייב הלוואה אינו דין קנין שנעשה ע"י קנין כסף, אלא עצם נטילת ההלואה מחייבת פרעון, וכשנטל מראובן א"א להתחייב לפרוע לשמעון, ומשום דא"א להחשיב נתינת ראובן כנתינת שמעון, ורק בקנינים יכול שמעון לקנות ע"י נתינת ראובן.

ומסתברא לפי"ז דה"נ לא יועיל דין עבד כנעני גבי פסיקת מקח, והיינו

פ. והנה יעוין בהמקנה (קדושין דף מ"ד) דהקשה לשי' הרמב"ם דמלוה קונה במכר למה לי מעמד שלשתן תיפיר' דיתחייב ללוי ע"י שמעון מוחל לו חובו, ויועיל מדין עבד כנעני, ע"ש. ומבואר דלהחולקים על הרמב"ם לא קשה, ולכאוי' היה מקום לדון שיועיל לכרע מדין פסיקה, דלפ"ד נראה דמועיל פסיקה על מחילה לכרע, וכמושי"כ הקצוה"ח והנתייה"מ הנ"ל לענין מנה אין כאן משכון אין כאן דאף דאינו מועיל לקנין מ"מ מהני ביה פסיקה, ה"נ לענין מחילה, דתרווייהו בגדר א' כמבואר בחי' הרשב"א (קדושין מ"ח) דיסוד הדבר דבעי נתינה ובמחילה לא נכנס לרשותה כלום ובמשכון לא יצא מרשותו כלום, ע"ש, וא"כ כמו שמועיל פסיקה במשכון אף דליכא נתינה ה"נ במחילה, ואמנם יש מקום לחלק, והוא דנימא דדין פסיקה תליא בקבלת הקונה, והיינו דמהני גבי משכון אף שלא יצא מהנותן, דסר"ס נכנס להמקבל וסגי בהכי להתחייב, ורק בקנין דבעינן שהנותן יזכה בדבר הנקנה בעי שיצא מרשותו הכסף שמשלם, משא"כ במחילה שלא נכנס לרשות המקבל א"א שיתחייב, אך אין זה מוכרח, ויעוין תשו' אבני נזר (יר"ד סי' ר"ב) דנקט בפשיטות דמועיל, (ועי' תוס' סנהדרין דף ו' ע"א ד"ה פשרה דנקטו דאף אי מחילה א"צ קנין מ"מ גבי פשרה אף דהמוחל א"צ קנין מ"מ המתחייב בעי קנין, ע"ש, ולא אמרינן שיתחייב מכח פסיקה על מחילת השני, היינו משום דעיקר התחייבותו הוא לפי הצד דמן הדין פטור הוא ולפי צד זה לא מחל השני כלום, ואף דלענין מודעא חשיב כזביני, עי' שר"ע סי' ר"ה ס"ג, היינו משום דהתם תליא בגמר דעת ובזה סגי במה שמרויח הספק, אבל לענין פסיקה בעי שיש ודאי דבר הנקנה לו, וצ"ע, ועי' בחי' בעל הדב"ח שבסר"ס דברי משפט (סי' קכ"ו) דלדבריו לא יועיל פסיקה במחילה, ע"ש, וצ"ע, ועכ"פ אי ננקוט דמועיל פסיקה במחילה יקשה גם להראשונים החולקים על הרמב"ם, ולפימשנ"ת דבפסיקה ליכא דין עבד כנעני א"ש דמדין פסיקה ליכא לדון שיתחייב ללוי, ולכן דן המקנה רק מצד קנין כסף ע"פ שי' הרמב"ם.

קנין סודר בסודרו של אחר

ה. וכן מבואר עוד מדברי הנתיחה"מ (סי' קצ"ה סק"א) בהא דכתב שם דהא דמועיל קנין סודר בסודר של אחרים הוא משום דהעדים מזכין קודם הסודר להקונה, והיינו דכשהמקנה נוטל הסודר הרי הוא זוכה בו להקונה וחוזר וזוכה בו לעצמו לצורך הקנין, ומשמע דלולא הך זכיה לא היה מועיל, ואין מועיל בזה מדין עבד כנעני.

וכבר ביארו בזה דס"ל להנתיחה"מ דיסודר קנין סודר אינו דומה לקנין כסף, דקנין כסף נעשה ע"י תשלום תמורת המקח, ולכן מועיל בזה מה שמשלם אחר, דסו"ס קיבל המוכר תמורת המקח, משא"כ קנין סודר הוא מעשה קנין ולא ענין תשלומי

י. דהלואה דומה בזה לקנין שמועיל לתת על מנת שיתחייב לאחרים, אלא דס"ל להנתיחה"מ דכשאומר סתם לכתוב השטר בשם שמעון אין בכלל הדברים שיהיה ההלואה באופן זה שלוח מראובן ע"מ לפרוע לשמעון, דזה היה שייך רק אילו היו כותבין השטר בנוסח שלוי מתחייב לשלם לשמעון, דאז הוי אמרינן דהוי כהלוה ראובן ללוי ע"מ לשלם לשמעון, וכמו בכותב שטר קנין שדה בשמו, אבל כיון דסתם נוסח שטר ההלואה כותבין כשטר ראייה על עצם ההלואה פלוני לזה מפלוני, הרי כשלוי לזה מראובן וכותב שלוח משמעון הרי זה מתפרש שראובן הלוה ללוי באופן שיהיה כאילו עצם ההלואה נעשתה ע"י שמעון, וכאילו זכה במעות, וכיון דבאמת לא זכה שמעון במעות אין בכתיבתו בשמו כלום.

ג. ויעוין בתשו' הרשב"א (ח"א סי' אלף וקמ"ב) הובא בב"י (אה"ע סו"ס ק"ח) שדן במתחייב לאשתו בקנין להחזיר ליורשיה הנדוניא אם תמות בחייו, והעלה שם דאינו מועיל כיון דהחייב הוא לאשה, ואי אפשר להתחייב לאחד ליתן מנה לאחר, [והיינו באופן שהחייב הוא נגד האשה, ורק היא תוכל לתבעו, והמקבלים הם היורשים, משא"כ אם החייב יהיה נגד היורשים דאז ודאי יועיל, וכמפורש שם ברשב"א, מדין עבד כנעני או מדין שליחות], וביארנו בע"ה דברי הרשב"א במק"א, וע"ש ברשב"א שסיים דמ"מ אם בשעת הנישואין קיבל הבעל הנדוניא ע"מ להחזיר ליורשים אם תמות מועיל התנאי, ונראה לע"ד ביאורו, דבהתנה בשעת קבלת הנדוניא הרי זה בגדר פסיקת דמי מקח שפוסק עבור קבלת הנדוניא להחזיר ולשלם ליורשיה, ובזה שפיר מועיל, דאף שהתנאי נעשה עם האשה מ"מ החייב נעשה כלפי היורשים, דדוקא בנוטל בקנין אחר הנישואין שהחייב צריך לחול מכח הקנין, הרי כיון שהקנין נעשה עמה אין החייב חל כלפי היורשים עד שיפרשו בהדיא שמתחייב להיורשים, אבל סתמא אין ההתחייבות רק אליה, משא"כ במתחייב מכח דין פסיקה דבזה לא בעי התחייבות ולשון חיוב כלל, וכמפורש ביד רמ"ה (ב"ב פ"ק אות ל"ו) ובנתיחה"מ (סי' ר"ג סק"ז) דאף בלשון אתן מועיל, והיינו משום דא"צ בזה שיתחייב בתורת התחייבות אלא המקח בעצמו מחייבו במה שהתנו ביניהם בדמי המקח, וה"נ כיון דהתנו שהיורשים יקבלו דמי הנדוניא אם תמות בחייו, הרי קבלת הנדוניא בעצמה גורמת התחייבותו אל היורשים, ולא אכפ"ל דהתנאי נעשה עם האשה, ואם כנים הדברים הרי עולה להדיא מדברי הרשב"א דגם בפסיקת דמי מקח מועיל להתחייב לאחר מדין עבד כנעני.

לו אחרים. מדין זכיה, [אי משום דהרב זוכה הסודר עבורו כמבואר בנתיחה"מ, או דס"ל דגם בלא זה מועיל, ומשום דכיון דסודר הוי מעשה קנין שוב מועיל בזה שליחות וזכיה, דכמו שמועיל מעשה הגבהה בידיו של שליח ה"נ מועיל נתינת סודר דיליה, ודוקא בקנין כסף דענינו נתינת התמורה אין מועיל של שליח לשי' רש"י, והדברים עתיקים], משא"כ בלא מל וטבל הו"ל עכ"ם ואין זכין לעכ"ם וממילא אין מועיל סודר דאחרים.

והנה רבינו ירוחם לא כתב כן רק גבי קנין סודר, ומשמע דבקנין כסף מועיל אף בלא מל וטבל, [וכן מוכיח לשון ר"י שכו' תחילה דאין מועיל סודר דאחרים, ואח"כ הוסיף דבמל וטבל מועיל, ואי הוי ס"ל דהא דאמרו בכסף ע"י אחרים היינו דוקא במל וטבל, הו"ל לכתוב תחילה דמועיל בשל אחרים, דזהו הדין המבואר בגמ', וע"ז להוסיף דזה דוקא במל וטבל אבל בלא מל וטבל בעי דוקא שלו, אע"כ דגבי כסף מועיל בכל גוונ, ורק גבי קנין סודר כתב חילוק זה, ומשום דלא דמי לכסף ואין מועיל בשל אחרים, אא"כ מל וטבל], והיינו משום דבקנין כסף מועיל מדין עבד כנעני וזה מועיל גם בעכ"ם^מ, משא"כ בקנין סודר אין מועיל

המקח, [ואשר לכן באמת לא בעינן שוה פרוטה, ומאידיך מצאנו דיש בזה דינים מסוימים בצורת החפץ דבעי כלי וכו', ואשר מזה מבואר דאינו ענין תשלום בעלמא, וכמוש"כ הנתיחה"מ לגבי פדיון הבן דמדחזינן דבעי מטלטלין שגופן ממון חזינן דלאו חוב ממון בעלמא הוא, וכנ"ל (אות א')], ובה לא נתחדש הך דינא דעבד כנעני, והיינו כמבואר דלא מצאנו בדין עבד כנעני להחשיב נתינת אחר כנתינתו, ורק בענין תשלום מועיל תשלומי האחר.

ובדברי הנתיחה"מ משמע בתשו' המיוחסות להרמב"ן המובא בב"י (שם), [וע"ע תשו' הרשב"א (ח"א סי' אלף וי"ט) ציינו הד"מ שם], דסודר של אחרים דמועיל היינו ע"י זכיה הסודר להקונה, ע"ש. [וע"ע מחנה אפרים (שלוחין סי' ט"ו) ובדברי אמת (קניינין סי' א') ובדברי חיים (מכירה סי' א')].

עוד בזה ודין עבד כנעני בנכרי

ו. ויש להוכיח כן גם מדברי רבינו ירוחם המובא בב"י (יר"ד סי' רס"ז) שכתב שם דעבד כנעני יוצא ע"י קנין סודר, ודוקא בסודר שלו אבל בשל אחרים לא, ואם מל וטבל יוצא גם בשל אחרים, ע"ש. וביאור דבריו דבמל וטבל הוי ליה ישראל וזכין

כה. וכמבואר בקצוה"ח (ס"ס קצ"ה), וכ"כ הגרע"א בגליון השרע (ר"ס ק"צ), וכן העלה באמרי בינה (קנינים סי' ד') והביא שכן מפורש בחי' הרמב"ן (יבמות דף מ"ו) שכתב שם דמועיל אף בעבד שלא מל ולא טבל, ע"ש, אמנם באמת קשה ללמוד ד"ז מדברי הרמב"ן שהרי כתב שם דגם בשטר ע"י אחרים היה מועיל, וצ"ע. והגרע"א (שם) ציין לדברי החוות דעת (סי' קס"ח סק"ח), וע"ש דמבואר מדבריו דאין מועיל קנין ע"י נכרי במעותיו בשביל ישראל, ומבואר דנקט דאין מועיל קנין מדין עבד כנעני בנכרי, אך צ"ע מדברי הנתיחה"מ (סי' ס"א סק"ה), ויעיון בחז"א (ח"מ סי' ג' סק"ז) דנקט ג"כ דבעלמא אין מועיל דין עבד כנעני בעכ"ם דגם דין עבד כנעני הוא בגדר שליחות במה שעושה שהכסף יהיה בשביל האחר, אך עדיין י"ל דלגבי שחרור עבד מועיל גם בנכרי, דהא חזינן דמשתחרר בעל כרחו לדעת הרבה ראשונים,

דהא א"א לזכות לאחרים ע"י אשתו דידה כידו, ובסר"ד כ' בזה"ל: ורבינו שמואל זצוק"ל פירש במזכה להן על ידה שנתנה לו סודר שלה להקנות בו לבנים כדקיי"ל בכליו של קונה, ואין הלשון מוכיח כן אלא שאמר לה זכי בעבור פלוני בני, עכ"ל.

ומרהי"מ לישנו מוכח דהרשב"ם בא ליישב קושית הראשונים הנ"ל, וביאור הדברים דהא דמועיל סודר שלה אין זה מדין זכיה ושליחות, [דבזה לא הוי מועיל כיון דידה כידו], אלא מדין עבד כנעני, [ובזה לא שייך חסרון הנ"ל דסר"ס נתנה לו סודר, והבנים קונים ממילא בלא זכיה דילה], והתור"ד דחה זה דלשון הגמ' לא מוכח כן, והיינו דמשמעות הל' דמזכה על ידה היינו ע"י דין זכיה, וכשנותנת סודר שלה מדין עבד כנעני אין זה זכיה דילה, וכמבואר.

מדין עבד כנעני לכן בעי דוקא סודר דילה, ורק במל וטבל מועיל מדין זכיה, וכמבואר.

ולמדנו לפי"ז מדברי רבינו ירוחם דבקנין סודר ליכא דינא דעבד כנעני, [ועי' בגליון הגרע"א (שם) שהביא כן בשם המקנה (דף כ"ו)], ואמנם בקצוה"ח (שם ובסי' קכ"ג סק"ה) מבואר דאף בקנין סודר מועיל מדין עבד כנעני, וכן עולה מדברי הט"ז (סי' קכ"ג המובא בקצוה"ח שם), וצ"ל דס"ל דגם קנין סודר הוא בגדר תשלום ולכן שייך בזה דין עבד כנעני כ"ס, [וכבר ביאר כ"ז הגר"ש רוזובסקי בהרחבה בריש קדושין].

עוד מדברי הראשונים בזה

א. וע"ע תוס' ר"ד (כ"ב דף קל"ב) גבי כותב כל נכסיו לבניו ומזכה להן על ידי אשתו, ע"ש שהביא קושית הראשונים

וע"כ נתחדש בזה דגבי שחרור יכול הבעלים לעשות גם זה שיחא הכסף בשבילו, כמוש"כ שם החזר"א, וא"כ שוב י"ל דמועיל גם בעכ"ס, ועי' ח"י הגר"ח (פ"ה ממלוה).

כ. ובאמת מוכרח כן בדעת הקצוה"ח, שהרי מבואר מדבריו שם דמועיל בסודר של אחרים אף בעכ"ס ואף שלא מדעתו כלל, וא"צ בזה לדין זכיה כלל, ע"ש, (וכ"כ המקנה בדף כ"ו), ולכא"ו אף אי נימא דמועיל סודר של אחרים אכתי הא לא עדיף ממשיכת שליח דבעי לדין שליחות זכיה, אע"כ ס"ל דדמי ממש לכסף דעיקרו משום קבלת רבו והיינו דהקנין נעשה ע"י המוכר לחוד, ובאמת עיקר הנחת הקצוה"ח והמקנה דלא בעי כלל לדין זכיה, לענ"ד יש לדון בו גם בקנין כסף, דאף דמעשה הקנין נעשה ע"י המוכר לחוד מ"מ גוף ההקנאה במה שנגמר המקח והזכיה להקונה בעי לדין זכיה כבכל קנינים, ולענ"ד יש להעמיס זה בדעת הט"ז הנ"ל שכתב דאף דמועיל סודר של אחרים מ"מ אין לכתוב וקנינא דמשמע שקנו עבורו בשליחותו, ע"ש, והקצוה"ח נדחק בזה, ולהנ"ל י"ל דאף דמועיל סודר של עדים מ"מ בעי שיחא הקנין בפני העכ"ס, דאל"כ שוב בעי לדין זכיה ושליחות לעצם ההקנאה, ובדעת הקצוה"ח צ"ל דכל הקנין נעשה מצד המקנה, ולגבי הקונה סגי באומדנא דודאי ניח"ל לקנות, ע"י נתיה"מ (סי' קצ"ז סק"ד), אלא דלענין הרשאה לכא"ו ליכא אומדנא, ואף אי חשיב זכות (עי' חזר"א חר"מ סי' ג' סקט"ז), אכתי אינו בגדר אומדנא דליחשב כאיכא דעת קונה, גם צ"ע דמ"ש מד"א מקנה דס"ל להקצוה"ח (סי' ער"ה סק"ד) דאין מועיל בעכ"ס, וע"כ היינו משום דכל הקנין נעשה ע"י המקנה ושוב צריך לדין זכיה, ודוק.

ומבואר דאין בדין עבד כנעני להחשיב כאילו השני נתן הדמים, [דאז הוי שפיר מיחשב "מקדיש"], רק דהנותן יכול לזכות המקח עבור האחר, ולכן בדבר שאין בו זכיה ועיקרו עצם הנתינה, לא שייך לתת עבור אחר מדין עבד כנעני.

פסיקת ריבית שיינתן ע"י אחר

מ. אמנם יעוין מש"כ החזו"א (יר"ד סי' ע"א סק"א) בדעת הגר"א, בענין לזה שאמר להמלוה דפלוני יתן בשבילי ד' זוזי בריבית, דס"ל להגר"א דהוי ריבית קצוצה מדין עבד כנעני, וביאר החזו"א דכיון דמדין עבד כנעני יש לו ללוה זכות בהני ד' זוזי לענין לקדש בהן אשה ולענין מקח, ה"נ יש לו זכות למיחשב כאילו הוא נתנם למלוה בתורת ריבית.

וצ"ל דאין הכוונה דמחשיבים עצם הנתינה כנתינת הלוה, אלא הכוונה דכמו שיכול לפסוק קדושין ומקח על נתינת אחרים, וחזינן דנותן הכסף יכול לזכות ולהעביר זכות הממון שנתן עבור המקדש והלוקח כדי שיוכל לפסוק עליהן, ה"נ יכול הלוה לפסוק שיהיו הדמים תשלומי ריבית, [ולאפוקי מדעת המל"מ שם לפי"מ דמסיק שם החזו"א דס"ל דדין עבד כנעני אינו פסיקת הקונה אלא פסיקת הנותן, שנותן הכסף יכול לפסוק עבור מעותיו שהאחר יקנה מכחו, וממילא גבי ריבית לא שייך זה כיון שמעולם לא חל שום חיוב על הלוה, משא"כ להבנת הגר"א דדין עבד כנעני הוא פסיקת הקונה א"כ כשפוסק הלוה שיהיו מעות אלו לתשלומי ריבית, הרי זה תשלומי ריבית, וכשפסקו כן בתחילה שאחרים יתנו עבורו הוי ריבית

ועכ"פ מבואר מדברי רשב"ם ותור"ד כדעת הקצוה"ח דמועיל קנין סודר מדין עבד כנעני, אמנם ע"ש בנמר"י שהביא ג"כ ל' רשב"ם ומ"מ תמה תמיהת הראשונים הנ"ל, וכנראה ס"ל דאין מועיל דין עבד כנעני בקנין סודר, גע"כ מדין זכיה אתי ושוב קשה דהא ידה כידו.

ועלה בדינו מחלוקת הראשונים אי מועיל קנין סודר מדין עבד כנעני, ונתבאר דטעם הסוברים דאינו מועיל הוא משום דקנין סודר הוא מעשה קנין של נתינת סודר, ולכן לא שייך בזה דין עבד כנעני, ומשום דאין נתינת אחרים כנתינתו, והסוברים דמועיל היינו משום דס"ל דגדר קנין סודר הוא ג"כ בגדר תשלום, וכעין קנין כסף, ולכן מועיל מדין עבד כנעני.

שוקל שקלו של אחרים

ח. ויסוד זה דלא חשבינן נתינת אחרים כנתינתו אף אחר חידוש דינא דעבד כנעני מבואר גם בדברי החזו"א (אה"ע סי' קל"ו ר"פ אין בין המודר), ע"ש שדן בהא דשוקל את שקלו דאף דנפטר מחובו מ"מ היאך זכה בחלק בקרבנות ציבור, דלא שייך כאן דין עבד כנעני, דהכא אין לו שום יד לזכות לא בקרבנות ולא בשקלים אחר שהקדישן אלא שהמקדיש מקרי בעלים מפני זה שמרשותו באו לרשות הקדש, וא"כ אין מקום להקדיש בעד חבירו שחבירו יקרא מקדיש. [וע"ש דמסיק דצ"ל דיש להמקדיש איזה זכות ושעבוד בדבר המוקדש, ושוב שפיר שייך בזה זכיה לאחרים, ע"ש באורן, וכבר נתבאר לעיל (אות א') מדברי הנתינה"מ דשייך בזה זכיה לאחרים מדין עבד כנעני].

שאסור מדרבנן משום דדמי כאילו נתן לזה מצד דין עבד כנעני].

דיעות האחרונים בפדיון הבן ע"י אחר י. ונחזור לדברי הנתיחה"מ שהבאנו בתחילת דברינו, דנקט שם בפשיטות דאין מועיל נתינת אחרים בפדיון הבן וכ"ש בצדקה, וכן בשוקל שקלו למד מדברי רש"י דלא קיים המצוה.

ואמנם באמרי בינה (הל' פדיון הבן סי' ג') הביא מהמחנ"א (זכיה ומתנה סי' ז') שכתב להיפך, דשפיר יכול אחר לפדות בנו של אחר אף כשהאב מוחה, דהרי זה כפורע חוב של חבירו דמועיל אף שלא מדעתו, וכן מבואר בביהגרי"א (יר"ד סי' ש"ה סקט"ז), ע"ש.

אלא דאף לדבריהם אין האב מקיים המצוה וכמפורש בדבריהם, אלא דנפקע המצוה, וא"כ לענין צדקה ומתנות לאביונים לא יועיל אף לשיטתם.

דעת האמרי בינה בזה

יא. ועי' באמ"ב שם שתמה על המחנ"א דלא דמי לפורע חוב של חבירו, דהתם כיון שקיבלו המלוה ומוחל החוב להלוה מאי אכפ"ל ולא גרע מאומר הריני כאילו התקבלתי, אבל בפדיון הבן דאין מועיל מחילה מהיכי תיתי דיועיל נתינת אחרים להפקיע החוב.

[**ומבואר** מדברי האמ"ב דהא דמועיל פורע חובו של חבירו הוא מדין מחילה ולא מדין פרעון, (ואולי לא כ' כן רק כשפורע בע"כ דלוה, עי' להלן), וכ"כ בקובץ

קצוצה, שקצצו נתינה זו של פסיקת הלוה]. אבל הא ברירא דאין עצם נתינת הנותן נתינת האחר, [וכמפורש בחזו"א הנ"ל בנדרים, וגם בלשונו ביר"ד שהאריך בהא דיש לזה זכות בהני זוזי לקדש ולקנות, מבואר כהנ"ל, דאין עיקר הנתינה נתינתו, אלא שיש לו זכות בהני מעות, ודוק. ודרך אגב יש לחקור כשעבר ונתן הריבית דדינו דיוצא בדיונים, למי צריך להחזירו].

ויש לרזן לפי"ז דלדעת הגר"א כמו דחזינן דמדיון עבד כנעני חשיב נתינת ריבית ע"י הלוה, דה"נ יועיל נתינת אחרים גבי צדקה ומתנות לאביונים, דהא אית ליה להאחר זכות בדמים אלו והוא פוסקם לצדקה, ומיחשב שפיר נתינת ממון דיליה כמו דמיחשב הכי לענין ריבית, [ובשלמא גבי פדיון הבן י"ל דכיון דבעי דוקא מטלטלין שגופן ממון אין מועיל "זכות ממון" בעלמא, ואף דגם גבי ריבית אמעיט קרקעות ושטרות היינו בהלואתן, אבל תשלום ריבית בקרקע ושטרות ודאי הוי ריבית כמבואר בתוס' (ר"פ איזהו נשך), ועי' שערי דעה (ר"ס קס"א), אבל גבי צדקה שפיר י"ל דמועיל מה שנותן זכות ממון דיליה].

אלא דבאמת דברי החזו"א כביאור דברי הגר"א מחודשים למאוד, דהרי דינא דעבד כנעני הא נאמר גם בע"כ דעבד לדעת הרבה ראשונים, וע"כ התם אינו מכח פסיקת העבד אלא מכח פסיקת הנותן, וא"כ מנ"ל לחדש דין נוסף דמהני גם פסיקת האחר, וצ"ע. [וגם בגר"ד הגר"א באמת לא מפורש שם דהוי ריבית קצוצה, אלא שצ"ע לדין עבד כנעני, וי"ל דכוונתו רק לפרש טעם

אף בע"כ דמלוה, [וצ"ע מנא ליה להחזירא דבאמת מועיל בע"כ דמלוה, ובעיקר שיטתו לכאור' הא צ"ע קושית הקוב"ש מדין סילוק בזווי, אלא דבאמת לק"מ, דיעוין חזירא (חרי"מ סי' י"ד סק"ו) שכתב כמה נ"מ בין דין פרעון לדין סילוק, ודבריו ברורים, וע"ע שיעורי הגר"ש רוזובסקי (בי"מ ח"א אות רכ"ד) בשם הגר"יז].

ומבואר בדברי החזירא דאף היכי דמועיל מדין עבד כנעני מ"מ א"א לעשותו רק ע"י הלוה, וכן בפדיון הבן אף אם מועיל מדין עבד כנעני היינו כשנותן עבור החוב, ומעשה פדיון נעשה ע"י האב, [או כשנעשה ע"י שליח או זוכה מדין זכין]. ע"ש בפנים.

בירור דין פרעון חוב ע"י אחרים

יג. ובאמת הענין מחודש, דלכאור' כיון דנקטינן דמהני מחילה בע"כ דלוה, והיינו משום דסילוק בעלמא הוא, אמאי לא יועיל פרעון ע"י אחר בע"כ דלוה, דאף דבעלמא בקונה עבור חבירו ע"י כספו בעינן דעת זוכה היינו משום דא"א שיזכה בדבר בע"כ, אבל הכא בפרעון חוב הא אינו זוכה בכלום, דלא עדיף ממחילה, אמאי לא יועיל פרעון שלא מדעתו.

וצ"ל דבעיקר דין נתינה ע"י אחר מדין עבד כנעני ס"ל להחזירא דלא נתחדש שיועיל נתינת אחר לחוד, שיוכל לפעול עבור חבירו מדעתו, אלא עיקר החלות נעשה ע"י הזוכה והלוה, וכמו כשנותנים כסף שלהם הקנין והחלות נעשה על ידם, הי"נ בכסף של אחרים עיקר החלות נעשה על ידם, [ואף לפימשנת לעיל (אות ט) מדברי

שיעורים (קדושין אות ל"ד) בשם המל"מ (פ"ה ממלוה הי"ד), והוכיח כן הקוב"ש מהא דפליגי בגמ' אי לוקח מצי לסלוקי בזווי, ותיפ"ל דפרעון בע"כ שמיה פרעון, אע"כ דא"א לפרוע חוב של אחר, וע"ש שהביא בשם הגר"ש ר' איה להנפוך משוקל שקלו, דהתם לא שייך מחילה, ואמנם ע"י ח"י הגר"ש"ש (בי"מ סי' ט"ז) מפורש דאזיל בשיטת המל"מ, והראיה משקלים יש לדחות דהתם זוכה ליה חלק בקרבנות, ולהלן בע"ה יבואר עוד בענין זה. וע"י תשו' ריב"ש (סי' קצ"ז) הר"ד בקיצור בגליון רע"א (ש"ע חרי"מ סי' ע"ד ס"ב) דמפורש שם שאין המלוה חייב לקבל פרעון מאחר, וע"ש בפנים דמשמע דאיירי גם בהגיע זמ"פ].

דעת החזירא בזה

יב. וע"י חזירא (יר"ד סי' קפ"ה והועתק גם באה"ע סי' קמ"ח לרף כ"ט) שהביא דברי הגר"א הנ"ל דמועיל פדיון הבן ע"י אחר, ותמה ג"כ עליהם, דמה דמועיל פורע חוב של חבירו היינו דוקא מדעת הלוה או מדין זכיה, אבל בע"כ של לוח א"א לפרוע חובו רק מדין מחילה, [לפי המבואר בר"ן (כתובות נ"ג) בשם הרא"ה דמחילה בע"כ דלוה מועלת].

ומבואר בדברי החזירא דמדעת לוח שפיר שייך דין פרעון חוב של חבירו [אף שלא זיכה לו המעות], והיינו מדין עבד כנעני, וכמו שביאר החזירא בנדרים (אה"ע סי' קל"ו ר"פ אין בין המודר), ע"ש שבי' דאין לומר דהוא מדין מחילה דא"כ היה מן הדין שלא יועיל בע"כ דמלוה, אע"כ שהוא מדין עבד כנעני וממילא מועיל

דלכאו' צ"ב דמהכ"ת יועיל בע"כ דמלוה, דעד כאן לא שמענו דמועיל פרעון בע"כ רק בפרעון דלוה, ומטעם שביארו הראשונים דא"א לכופו להישאר חייב ושלא יוכל להיפטר מחובו, [והיינו דע"כ מעיקרא לא נתחייב יותר מזה], אבל אחרים שאין עליהם חוב אלא שבאים לפטור את הלוה מהכ"ת יוכלו לפרוע בע"כ דמלוה, [ובפרט אי נקוט דקבלת רבו גרמה לו, הא לא שייך זה בע"כ דיליה, וכן כתב באמת האבני נזר (י"ד סי' שצ"ה וחר"מ סי' קפ"ה) דבכה"ג שפרוע אחר ודאי בעי דעת מלוה מטעם זה דקבלת רבו גרמה לו, ע"ש], ויתר ע"כ מבואר בנתיח"מ (סי' רמ"ג סק"ח) דבמתנות כהונה אין מועיל נתינה בע"כ, דדוקא בלוה שאינו חייב רק למלוה זה יכול לפרוע בע"כ, משא"כ גבי מתנות כהונה שהחוב הוא לכל השבט אינו נפטר משאר הכהנים במה שא' לא רצה לקבל, ע"ש, וביאור הדברים נלענ"ד עפמ"ש"כ התר"ג (גיטין ע"ה) בשם הרשב"א, דבפרעון בע"כ לא זכה המלוה בהמעות, וביאר שם התר"ג דהחוב נשאר לגבי אותן מעות ונעשה כאפותיקי מפורש, והיינו דדין פרעון בע"כ אינו פרעון בפועל אלא שפרעון זה פוטר מלפרוע בממון אחר, וזה שייך רק בחייב למלוה זה, אבל במת"כ אף שנפטר מכהן זה אכתי לא נפטר מאחרים כיון דעדיין לא נתן לאף אחד, (וע"ע באמ"ב הל' פדיון הבן סי' ב'), ועכ"פ מיניה נלמד דכ"ש שאין הלוה נפטר ע"י מה שאחר רצה לפרוע ולא קיבל ממנו.

ולמהבואר דדעת החז"רא דחלות הפרעון נעשה ע"י הלוה בעצמו, [או ע"י שליחו או מזכהו], הרי זה ממש פרעון

החז"רא - בדעת המל"מ עכ"פ - דהפסיקה נעשה ע"י הנותן, היינו קביעת שעבוד המעות, דכשנותן הכסף כמו שיכול לשעבד המקבל לצורך עצמו וע"ז נגמר המקח ה"נ יכול לשעבדו לצורך אחרים, ואז יכולים האחרים לגמור המקח ע"י שעבוד זה], וכמבואר בראשונים לענין קדושין דהמקדש אומר לה אח"כ התקדשי לי בכסף שנתן לך פלוני, והיינו שחלות הקדושין נעשה על ידו ה"נ בכל מכו. וגם בפרעון חוב כיון דמעיקר דין פרעון לא שייך שייפרע החוב רק ע"י החייב, ומה שמועיל פרעון דאחרים הוא רק מצד דין עבד כנעני, וזה מועיל רק לענין שהלוה יוכל לעשות פרעון ע"י כספם של אחרים, אבל מ"מ בעי דעת לוח או שלוחו, [ומכל זה מבואר דלא כהקצוה"ח המובא לעיל (אות ז') דס"ל דקבלת רבו גרמה לו והכל נעשה ע"י קבלת המקנה לחוד], ורק בשחרור עבד לא בעי דעת העבד דקבלת רבו גרמה לו, דעבד משתחרר ע"י כסף שלא מדעתו כמו שמשתחרר ע"י שטר.

[ובזה יבוארו דברי הירושלמי המפורסמים המובא בראשונים (קדושין דף ח') דאין מועיל קנין כסף מדין עבד כנעני רק במזכה לבן דעת, אבל אין מועיל להפקיר שדהו, והיינו משום דדין עבד כנעני מועיל רק שישתעבד לאחר, ולא שייך שעבוד להפקר, ויש להאריך בזה].

בירור הדברים

פ"ו. ובה יבואר גם הא דס"ל להחז"רא דמועיל פרעון ע"י אחר בע"כ דמלוה, [וכן נקט הקוב"ש דאם מועיל פרעון דאחר מדין פרעון, דינו שיועיל בע"כ דמלוה וכנ"ל],

בפדיון הבן שאין בזה סרך קנין, [ועי' באמ"ב שם שהביא מתשו' ריב"ש דמשמע דעי' פדיון הבן זוכה האב את הבן מיד הכהן, ותמה ע"ז, והזכיר שכבר כרכרו הרבה על נוסח השאלה ששואל הכהן להאב קודם הפדיון "במאי בעית טפי כו", דודאי לית ליה לכהן שום זכיה וקנין בהבן].

אי בעינן דעת האב

יז. ובדברי החזו"א מבואר דאף דמועיל פדיון הבן מדין עבד כנעני, מ"מ בעי דעת האב, וכפי הנראה החזו"א לשיטתיה אזיל דס"ל דאף בנתינת אחר מדין עבד כנעני מ"מ החלות נעשה ע"י הזוכה, וכמבואר לעיל, וכן בפדיון הבן חלות הפדיון נעשה ע"י האב, ולכן אף דהוי חובת הגוף שפיר מצי לקיים חיובו ע"י שפודה בממון אחרים.

[וברתשו' אבני נזר (י"ד שם) מבואר דמועיל פדיון הבן מדין עבד כנעני, ומדין קבלת רבו גרמה לו, ובעי דעת כהן, ע"ש, וזה מחודש שיועיל ע"י הכהן לחוד בלא האב, וצ"ע. ועי' תשו' חת"ס (י"ד סי' רצ"ז) דמבואר דאין מועיל פדיון הבן ע"י שליח בכסף שלו, אלא דמשמע שם דהחסרון הוא מטעם דאין מועיל שליחות בפדיון הבן, ועי' חזו"א שם שתמה בדבריו, וצ"ע].

והנה באמת בכה"ג שאין האב מוחה כבר כתב האמ"ב דבזה א"צ לדין עבד כנעני, אלא דמהני מטעם זכיה, דהיינו דסתמא כשנותן לכהן לצורך האב הרי הכהן זוכה הכסף עבור האב וחוזר וזוכה לעצמו, וכמבואר בתשו' המיוחסות המובא לעיל (אות ה') לענין קנין סודר בסודר של העדים, אלא דאכתי נ"מ היכי דאין האחר רוצה לזכות

ע"י הלוה ושפיר נפטר מלפרוע שוב. [אלא דצ"ע מהו דין מעות אלו לפי הבנת התו"ג, דהרי בזה לא שייך שישאר שעבוד, שהרי מעולם לא נשתעבדו, וצ"ע טובא].

דעת האמ"ב וחזו"א בדין פדיון הבן ע"י אחרים

מז. ועכ"פ האמ"ב והחזו"א תמהו על המחנ"א והגר"א דסבירא להו דמהני פדיון הבן בע"כ דאב מדין פרעון חוב, ומשום דלא מהני פרעון חוב בע"כ דלוה [רק מצד מחילה], אמנם בהא דס"ל להנתייה"מ דגם מדעת האב אין מועיל נתינת אחרים, [ואינו מועיל רק ע"י זכוי המעות להאב], יעוין אמ"ב שם שפקפק בזה, וצידד דלא כהנתייה"מ, וע"ש שהביא דבהא דשוקל את שקלו מבואר בשמ"ק שמקיים המצוה ע"י נתינת האחר, [וע"ש עוד שהאריך מהא דמצאנו דאדם מפריש קרבנותיו של חברו].

וגם החזו"א שם חולק על הנתייה"מ וס"ל דשפיר מועיל נתינת אחרים מדין עבד כנעני, והביא ג"כ מדברי הראשונים דמשמע דבהא דשוקל את שקלו מקיים המצוה ע"י נתינת אחרים, וה"ה בפדיון הבן, ע"ש.

ובאמת יש מקום לחלק ולומר דדוקא בשוקל את שקלו כיון דעיקר המצוה הוא שיהיה לו חלק בקרבנות צבור, לכן כשאחר נותן בשבילו וע"ז זוכה בחלק בקרבנות צבור שפיר מקיים המצוה, [ואף דגם בלא שישקול זוכה בחלקו, דתורמין על העתיד לגבות, בזה לא קיים מצוה כיון דסר"ס לא בא ממון להקדש עבורו, משא"כ כשתרם אחר בשבילו כיון שקנה חלק ע"י קניינו קיים המצוה, ואכתי צ"ע], משא"כ

אחר

יח. ולפי מה שנתבאר בדעת החזו"א דמועיל פדיון הבן ע"י אחר מדין עבד כנעני, יש לדון אם יועיל גם בצדקה ובמתנות לאביונים, [ואף דבלא"ה יש להועיל מצד דין זכיה, והיינו דכשנותן להעני לצורך האחר הרי סתמא העני זוכה הכסף עבור האחר וחוזר וזוכה לעצמו, וכנ"ל, אכתי נ"מ כשאינו רוצה לזכות לו, וגם נ"מ דא"צ דעת עני וכנ"ל].

ולענ"ד נראה דבזה אף לשיטת החזו"א לא יועיל, ומשום דדוקא בפדיון הבן שאינה נתינה גרידא אלא מעשה פדיון, וחלות הפדיון נעשה ע"י האב, [והיינו דהאחר נותן הכסף ופוסק עמו שישתעבד על ידם להאב שיוכל לעשות הפדיון על ידם], ושפיר קיים האב מצות הפדיון, משא"כ בצדקה ומתנות לאביונים שאין כאן שום חלות, ומתנה גמורה היא לעני, הרי כיון שנתנו האחר להעני במתנה הרי לא נעשה כלום על ידי זה שרוצה לקיים המצוה, ודומה ממש להא דריבית ע"י אחר דמבואר בחזו"א - בדעת המל"מ - דלא שייך שייחשב ריבית דלוה מדין עבד כנעני כיון שאין מה לזכות על ידי המעות, וכמובא לעיל (אות ט') וה"נ לענין צדקה ומתנות לאביונים.

ענף ב'

שליח לתת לעני באופן שהמשלח ישא בהוצאת השליח

פרעון חוב לידי עני ע"פ ציווי המלוה / משלח המתחייב בהוצאת השליח / שליחות

הכסף עבור האב, אלא רוצה לפדות בשלנו, דבזה צריכים אנו לדין עבד כנעני, וכן נ"מ דלא בעי דעת כהן, דלדין זכיה ודאי בעי דעת כהן, דהיכי דאינו יודע שצריך לזכות עבור האב ודאי אין כאן זכיה.

והיה מקום לדון, דגם בזה לא בעי דעת הכהן, ע"פ מש"כ העונג יו"ט (יר"ד סי' ק"ז) בכיאר דברי הרמ"ה המובא בטור (אה"ע סי' ק"כ) גבי שליח למסור גט דמועיל על נייר של שליח, ומשום דכיון שהם שלוחיו אמרי' דזכיית הבעל והאשה באין כאחד ע"י מסירתן להאשה, ותמה שם דאם הכוונה שהאשה זוכה קודם הנייר עבור הבעל, (וכמו שכן הבין בדברי אמת שם ובתשו' אב"ג אה"ע סי' ת"ח), הרי שוב הוי טלי גיטך מע"ג קרקע, וביאר שם דבאמת א"צ זכיה להבעל, אלא הבעל זוכה בלא קנין ע"י עצם הדבר שהאשה זוכה בהגט מכח נתינתו, ע"ש, והדברים מחודשים, ועכ"פ לפי"ז גם בפדיון הבן ובצדקה י"ל דלא בעי דעת עני, אלא דזוכה שמעון מכח זכיית הכהן והעני במה שזוכים מכח נתינתו.

אלא דמלבד דדברי העונג יו"ט מחודשים מאוד [והגר"ש שקאפ כתי' לגיטין (סי' ה') ביאר דברי הרמ"ה באופן אחר, ע"ש], נלענ"ד דזה לא שייך רק בגט שעיקר נתינת הגט הוא רק מכחו, שהרי אין השליח יכול לגרשה רק מכח הבעל, משא"כ בפדיון הבן ובצדקה הא השליח יכול ליתן מכח עצמו, ולא מיחשב שזוכים מכח נתינת האחר.

מסקנת הדברים בדין מתנות לאביונים ע"י

במודר הנאה / לענין צדקה ו"מתנות
לאביונים" / מסקנת הדברים

בנותן פרעון חוב לידי עני ע"פ ציווי המלוה
י"ט. ועתה נבוא לדון ולברר בע"ה מה הדין
בראובן שחייב מעות לשמעון וא"ל
שמעון תן המעות לעני בפורים, [ומשכח"ל
גם כשמעון נתן מעות לראובן לפני פורים
ע"מ שיתגם לעני בפורים, והוציאן ראובן
ברשותו של שמעון, והוי כהלואה גביה,
ובפורים נתן לעני ממעותיו ע"ש שמעון].
האם יצא שמעון יד"ח מתנות לאביונים.

והנה אף לפי"מ שנתברר לעיל דאין מועיל
נתינת אחרים מדין עבד כנעני, אכתי
יש לדון בכה"ג שנותנו לפרעון חוב דאפשר
דבכה"ג עדיף ושפיר מקיים ביה מצות מתנות
לאביונים.

דהנה אף דברירא דמצד עצם פריעת החוב
לא זכה שמעון בגוף המעות בלא
קנין, מ"מ לכאור' יש לדון דמ"מ מיחשב
שבא הממוץ לעני משל שמעון, וזה ע"פ
סברת העונג"י המובא לעיל (אות י"ז), ואף
שכתבנו דמסתברא דזה לא שייך רק באופן
שהשליח בא רק מכח משלחו, הרי ה"ג כיון
שנותנו בפרעון חובו שפיר מיחשב שבא
מכח משלחו, [וכמבואר בעונג"י שם שדן
בהא דנתנו לבכורות בנו כו'].

דברי האמרי בינה דחשיב כזוכה ע"י הפרעון
כ. וכעת הראוני באמ"ב (גב"ח סי' כ"ט
אות ג') שהביא ג"כ דברי הרמ"ה שבטור
(אה"ע סי' ק"כ) ועמד ג"כ על דבריו דלא
משמע דאתי עלה מדין זכיה, דא"כ הו"ל
טלי גיטך כו' וגם לא יועיל בגירושין בע"כ

ובקטנה, וביאר דברי הרמ"ה קרוב לדברי
העונג"י, דכיון דבאים בשליחות הבעל ממילא
זכה הבעל בהגט בלא קנין, ואף דאין אדם
מזכה משלו לאחרים בלא קנין היינו משום
דלא יצא מרשותו, אבל בשעה שיוצא מרשותו
לרשות זוכה שפיר מהני שיהא נחשב כאילו
אותו זוכה קונה מהאחרים, ע"ש. [ומשמע
דאין זה קנין גמור להבעל, אלא דמועיל
שיהא נחשב שבא להאשה ממנו, ובעונג"י
משמע דהוי קנין גמור, דהרי כתב שם
שמועיל לענין תרומה שיהא נחשב כתורם
משלו, וצ"ע].

ועב"פ לדרך זה י"ל שיועיל נמי לענין
צדקה, דשפיר מיחשב כבא להעני
מיד שמעון, ואף שהעני אינו יודע [ולא
מכיון כלל לזכות המעות לצורך שמעון].
מ"מ ממילא זכה שמעון בזכות המעות שיהא
נחשב כבא מרשותו, כמו שמועיל גבי גט
אף במגרש בע"כ ובקטנה.

בנותן על פי נכרי

כא. ואמנם לכאור' צ"ע מסוגיא דפרק איזהו
נשך (ב"מ דף ע"א) גבי ישראל שלוה
מעות מן הנכרי בריבית וביקש להחזירם
מצאו ישראל אחר ואמר לו תנם לי ואני
אעלה לך כדרך שאתה מעלה לי אסור ואם
העמידו אצל נכרי מותר, ובגמ' שם שקלו
וטרדו בזה איך מועיל מה שהעמידו אצל
נכרי, ומבואר שם דכיון דאין זכיה ושליחות
לעכ"ם חשיב ישראל שני כלה מישראל
ראשון וחוב דישראל א' להעכ"ם עדיין
קיים, ומסיק שם בגמ' דאין מועיל רק באמר
ליה נכרי לישראל ראשון הנח ע"ג קרקע
והפטר, ולכאור' אמאי לא יועיל שיתחייב

מהנכרי בכה"ג כשנתן לישראל שני על פיו, ויעוין בתוס' (שם ד"ה בשלמא) שכתבו, דכיון שקבל המעות מיד ישראל הראשון שהיה עד עתה המעות באחריותו נראה כנותן לו ריבית אע"פ שאינו מתנה עמו אלא הנכרי, וכ"כ הרא"ש, והר"ד בכ"י (ר"ס קס"ח), והרמב"ן בחי' כתב, דכיון דלא נפטר מההלואה רק כשבא ליד ישראל שני בתורת הלואה, יש בזה איסור ריבית, ודוקא אי הוי מועיל זכיה לעכור"ם לא היה בזה איסור ריבית, הואיל והזכיה נגמרת קודם שחל ההלואה, ואפסקיה רשות גוי, אבל כל שלא זכה בהן הנכרי, אף שהפקידן אצל ישראל ב' אסור, ע"ש.

ולפ"ז ליתא נמי לקושית החזו"א שיעיל מדין עבד כנעני, דלהאמור כיון שהמעות באין ליד ישראל השני מישראל הראשון מיחזי כריבית, וכן לדברי הרמב"ן הרי כיון דפטורו של ישראל הראשון הוא רק מכח הלואה השני, יש בזה איסור ריבית.

אמנם יעוין בדברי הרשב"א בחי' שם, דלכאור' מבואר בדבריו כהבנת החזו"א, ע"ש.

ובגו"ד החזו"א יש להעיר דלפימשנת לעיל (אות ד') לצדד בדעת הנתייה"מ סי' ס' דאין מועיל דין עבד כנעני בהלואה שוב לק"מ מסוגיא הנ"ל, ומדברי החזו"א למדנו דמועיל דין עבד כנעני בהלואה, נולפימשנת שיטתו דדין עבד כנעני הוא דיכול לשעבד המקבל להאחר הרי עיקר דין עבד כנעני נאמר בשעבוד, וא"כ שפיר מהני גם בהלואה, והנתייה"מ כנראה ס"ל דדין עבד כנעני הוא דקבלת רבו גרמה לו, ולכן ס"ל דזה שייך

ישראל שני לעכור"ם ע"י שמקבל פרעון חוב ישראל הא' והוי כבא לידו מהעכור"ם, ובאמת כבר הוכיח החזו"א (חור"מ סי' ג' סק"ז) מסוגיא זו דאין דין עבד כנעני בנכרי, דאלי"כ יועיל כנ"ל מדין עבד כנעני, ע"ש, נוכע"ז מבואר בחי' הגר"ח (מלוה ולוה פ"ה ה"ג) ונקט שם דבמלוה ע"מ שיתחייב לאחר מדין עבד כנעני חשיב ממש כאילו השני הלוח לו, ולכן אם הלוח ע"מ לשלם לנכרי חשיב כאילו לוח מנכרי ואין בזה כלל איסור ריבית, אלא דמה"ט גופיה באמת לא מהני דין עבד כנעני בנכרי כיון דהוא בגדר שליחות ואין שליחות לנכרי, ע"ש, אמנם מלשון החזו"א משמע דלא חשיב ממש הלואת נכרי, והא דליכא איסור ריבית הוא משום דההמתנה היא בממונו של נכרי, וכן מפורש בחי' המיוחסים להריטב"א (ב"מ ע"א), אלא דמ"מ נקט החזו"א דאין מועיל בנכרי, דגם דין זה דיכול לשעבד המקבל לצורך אחר הוא בגדר שליחות ולא שייך בנכרי]. ועד"ז יש להוכיח דאינו מועיל גם מצד סברת העונג"י והאמ"ב.

ואמנם י"ל דהתם ודאי לא יועיל, ומשום דעיקר סברת האמ"ב הוא דהעדים יכולים לזכות עבור הבעל, ומדין זכיה אתי עלה [בלא זכית האשה], וא"כ גבי נכרי לא יועיל, ולא מצי ישראל הא' לזכות נתינת הפרעון עבור הנכרי.

בהוכחת החזו"א

כב. ובגוף הוכחת החזו"א יש לברר הדברים, דהנה הראשונים הקשו שם בסוגיא, למה לא יועיל כשיאמר לו המלוה הנכרי הן לישראל שני והפטר, דהא ודאי נפטר

קעביד, אמר רב הונא באומר כל הזן אינו מפסיד.

ובתוס' שם ביארו הא דאמרו ופרנס לאו שליחותיה קעביד, וז"ל: השתא סלקא דעתין דאמר ליה ספק לה מזונות ואני פורע, ולא דמי להא דמסקינן בריש פוק בתרא דע"ז (דף סג.) אומר אדם לחנוני הרגיל אצלו תן פירות לחמרי ולפועלי ואינו חושש לא משום שביעית ולא משום יין נסך דהתם לא קאמר ליה דליתבי להו איסורא הלכך לאו שליחותיה עביד אי יהיב להו יין נסך אבל הכא שליחותיה קא עביד כי יהיב לה שום מזונות.

ומשמעות דברי התוס', דעיקר האיסור במעמיד פרנס סתם הוא משום דכל כה"ג מתחייב לשלם להפרנס מה שהוציא, ומשמע דאילו לא היה מתחייב הבעל לשלם להפרנס, אף אם עושה בשליחותו לא היה בזה איסור, ורק משום דמתחייב לשלם לו איסור, משום דאף דהפרנס נותן לה משלו הרי כיון דעושה ע"פ ציווי הבעל והוא מתחייב לשלם לו מה שהוציא, חשיב הנאה משל בעל, [אמנם מהא דכתבו התוס' לתרץ סוגיא דע"ז דלא חשיב נהנה משל שביעית כיון דלא אמר ליה דליתבי להו איסורא ולא שליחותיה עביד, אף דודאי מתחייב לשלם להחנוני דמי הפירות, משמע דבעינן נמי דליהוי שלוחו ולא סגי בהא לחוד דמתחייב הבעל בכך רק בצירוף דהוי שלוחיה, ולכן גבי הא דחנוני בסוגיא דע"ז לא מיתסר כיון דלא נעשה שלוחו ליתן של שביעית או יין נסך, אך אין זה מוכרח ד"ל דבאמת הכל תלוי במה שמתחייב המצווה, ולא בעינן

רק בקנינים ולא בשעבוד דהלואה, אך כבר כתבנו לעיל דמסתברא דגם הנתייה"מ ס"ל דמועיל דין עבד כנעני בהלואה].

במשלח שמתחייב בהוצאת השליח

כג. ובעיקר הנדון בראובן שחייב מעות לשמעון וא"ל שמעון תן המעות לעני בפורים, יש לדון דחשיב כנותן שמעון הצדקה משלו, ע"פ מה שנקדים לחקור בהא דהעלו הפוסקים הנ"ל דאין מועיל שליחות בצדקה, דאפשר דזהו דוקא כשהשליח נותן משלו ואין המשלח מתחייב להחזיר לו מה שיתן לעני, אבל אם מתחייב המשלח להחזיר לו אח"כ, אפשר דיצא המשלח יד"ח מצות צדקה ומתנות לאביונים, ומשום דכיון דנתינה זו שנותן השליח מחייבת את המשלח להחזיר להשליח מה שנותן השליח מדין מוציא הוצאות על פיו, חשיב כנתינת המשלח, ועפ"ז י"ל דה"ה כשהיה ראובן חייב מעות לשמעון וא"ל שמעון לפרוע המעות ליד העני עבורו, דה"ג אף שהכסף הבא ליד העני הוא של ראובן, מ"מ כיון דשמעון מתחייב לראובן ע"י נתינה זו, שהרי על פיו הוא עושה ונפרע חובו, חשיב כנתינת שמעון.

ונברר הדברים בע"ה.

שליחות במודר הנאה

כד. הנה לענין מודר הנאה מחבירו מפורש בגמ' דאינו רשאי לזונו ע"י שליח, וכמבואר בר"פ המדיר (כתובות ע' ע"ב) גבי מדיר אשתו הנאה דקתני במתני' דיעמיד פרנס, ופריך בגמ' ופרנס לאו שליחותיה

סי"ט].

בדעת הפרישה ודעימיה

כה. אמנם יעוין בפרישה (יו"ד סי' רכ"א סמ"ב וסי' רל"ה ס"ב) שכתב דאף באומר כל הזן אינו מפסיד אם פרנס אחד חייב לשלם לו, ומ"מ ליכא איסורא כיון דלאו שליחותיה קעביד, ונחלק על הלבוש שכתב דאינו חייב לשלם לו, ע"ש. והש"ך (שם סק"נ ושם סק"ח) העתיק דברי הפרישה, והוסיף דגם בכ"ח משמע כן. [וכבר העירו שם הבית מאיר והגרע"א דבר"ן ורא"ה מפורש כדברי הלבוש דבאומר כל הזן לא יפסיד אינו חייב לשלם לו].

אך הט"ז (סי' רכ"א ס"ק ל"ו) תמה על הפרישה, דאם לא חשיב שלוחו מהכ"ת יתחייב לשלם לו, [ועי' ב"מ שם שכתב דאי משום הא לא איריא דשפיר י"ל דאף כשאינו שלוחו מ"מ מתחייב מדין ערב, ומ"מ ליכא איסורא, ע"ש], וע"ש בט"ז שבירר דודאי לא מתחייב לשלם לו באומר כל הזן כו' דאם היה מתחייב היה אסור, ומסיק שם הט"ז דעיקר האיסור כאן תליא בחיוב ופטור לשלם.

וע"ע בט"ז בהל' ריבית (סי' ק"ס ס"ק י"א) שהוכיח מסוגיין מהא דחזינן דהיכי דהוי שלוחו אסור במודר הנאה, דאין דאין שליח לד"ע מ"מ איסורא מיהא איכא, ע"ש. [ועי' מחנ"א (שלוחין ס"ט) שעמד ג"כ בזה מצד אין שלד"ע, וכתב דמוכח מכאן דהיכי דשליח לאו בר חיובא יש שלד"ע, ע"ש], וע"ע ברע"ה הט"ז דהא לכארי לפימשיכ בהל' נדרים דעיקר האיסור תליא

כלל דליהוי שלוחו, אלא דכל שאין הציווי על דבר מסוים אין מתייחס אליו רק הערך הממוני שלו, וצ"ע]

ובן עולה מבואר מדברי הריטב"א שם, שכתב דבאומר כל הזן אינו מפסיד והלך אחד וזן אותה אין הבעל מתחייב לשלם לו, ומה"ט אף אם שילם לו ליכא איסורא דמאי דעביד פרנס מדידיה עביד וכי יהיב ליה בעל כלום מכאן ולהבא הוא זוכה ולא נהנית האשה בשעת הנדר משל בעלה כלום, [וע"ש שהוכיח מכאן דהנכנס ערב לחבירו מד"ע ופרע לו חובו אין מתחייב הלוה לשלם לו], משא"כ באומר לפרנס לזון ודאי מתחייב לשלם לו, ונמצא דהאשה נהנית משל בעל, [וע"ש שהוכיח מסוגיא זו דבאומר לחבירו הב לפלוני או זון לפלוני סתמא ע"מ לשלם הוא ואע"פ שלא פירש], ע"ש.

ובן מבואר בר"ן שכתב דבאומר כל הזן אינו מפסיד לאו שליחותיה קעביד ואינו חייב לשלם לו, ומשמע דזהו עיקר ההיתר משום דאינו חייב לשלם לו, [וע"ע בר"ן (נדרים ל"ו ע"ב ד"ה הכא נמי) ובח"י הגרע"א שם דביאר כן בדבריו, וע"ע ר"ן (שם מ"ג ע"א ד"ה ובא)], וכ"ה בשמ"ק בשם הרא"ה, וכן הביא הבית שמואל (סי' ע" ס"ק כ"ו) בשם בעה"ת, ע"ש, וע"ש בבית יעקב שביאר הדברים ע"פ הנ"ל דבאופן דמתחייב בדמיו ודאי איכא איסורא דנמצאת נהנית משל בעל, [אמנם מבואר בדבריו דכשעושה ע"פ שליחותו אסור גם אם לא יתחייב בדמיו, ע"ש, וכמ"ק באבני מילואים (סי' ע" סק"י), וזה דלא כמשמעות דברי התוס' והריטב"א, וע"ע בתר"ג (סי' קמ"א

דס"ל דלא תליא במה שמתחייב לשלם לו אלא בשליחות.

אמנם יעוין עוד בדברי הש"ך חו"מ ה"ל ערב (סי' קכ"ט סק"ו) שהביא בשם מהרשד"ם דהאומר מי שיתנדב להלוות לפלוני הריני נכנס ערב דלא נעשה ערב דדמי לאומר כל הון אינו מפסיד, ומכאור דנקט דבכל הון כו' אינו חייב לשלם, וע"ש בתומים (סק"ב) שתמה דהש"ך סתר משנתו דבה"ל נדרים הסכים עם הפרישה דחייב.

וע"ש בקצוה"ח (סק"א) שהאריך ליישב דברי הש"ך דבאמת באומר כל הון כו' לא חשיב כעושה בשליחותו, והא דכתב הפרישה דחייב לשלם אינו מדין ערבות אלא משום דס"ל דאדם יכול להתחייב בדברים בעלמא, משא"כ גבי ערב על הלואה דלא מיחייב בדברים בעלמא דדמי לאסמכתא ורק בהוציא על פיו ועשה בשליחותו מתחייב, ממילא באומר כל המלוה הריני נכנס ערב לא מתחייב, ע"ש. [ועי' ח"י הגרע"א (-מכת"י שנדפסו בסוף ח"י הגרע"א נשים - גיטין דף ס"ו)].

ולפי"ד הקצוה"ח א"ש דברי הש"ך בנקוה"כ הנ"ל, דהא באמת גם הש"ך מודה דהיכי דמתחייב מחמת שהוציא על פיו אסור גם אם אינו שלוחו, ובהא דכל הון באמת לא מיחייב מחמת שהוציא על פיו אלא משום התחייבות בדברים, וכל כה"ג ליכא איסור.

גדר הדברים

כו. והעולה מכל הדברים, דדעת הרבה ראשונים וגדולי הפוסקים, דהמדיר את

בחייב ופטור לשלם הרי אינו ענין כלל להא דאין שלד"ע, דהא סו"ס הבעל מתחייב לשלם לו וממילא חשיב כנהנית משל בעל, [וכן העיר הגרע"א בהגהותיו על המחנ"א הנ"ל, דמה ענין זה לדין אם מקרי שליח, הא שם דבמעמיד פרנג-צטרך הוא לשלם להפרנס וכזה עצמו מהני הבעל לאשתו והיא נהנית ממנו במה שמתחייב לשלם עבורה וכניזונית מדידיה הוא, ע"ש, וכ"כ בקוב"ש (כתובות אות רכ"ט) דאף בלא שליחות חשיב כנהנית משל בעל, וע"ע בח"י הר"ם (ר"פ המדיר)].

וי"ל דס"ל להט"ז דתרווייהו בעי, הן שיעשה בשליחותו והן שיתחייב לשלם לו, ואילו לא היה מועיל כלל שליחות בד"ע אף שהיה מתחייב לשלם לו לא היה איסור בדבר, [וכמו שציידנו לעיל בדעת התוס']. א"נ י"ל דס"ל להט"ז דאם לא היה בזה דין שליחות כלל ומשום דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין לא היה נחשב כעושה על פיו ולא היה מתחייב לשלם לו, וצ"ע. וע"ע באבני מילואים (סי' ע' סק"י) בדברי הרב המגיה שם ובהגהות מלואי חותם שם.

בדעת הש"ך

כו. ובדעת הש"ך בזה צ"ב, דכבר נתבאר דבה"ל נדרים הסכים עם הפרישה, אמנם בנקוה"כ בה"ל ריבית שם העיר על הט"ז כסכרא הנ"ל דאינו ענין לשליחות ומשום דסו"ס היא נהנית משלו, ע"ש. וצ"ע לפי"ז היאך הסכים עם הפרישה דבאומר כל הון אינו מפסיד חייב לשלם לו ומ"מ ליכא איסורא כיון דלאו שליחותיה קעביד, הרי

כיון שהוא מתחייב בדמי ההוצאה, וממילא בפדיוה"ב דיש דינים מיוחדים בצורת הממון דבעי מטלטלין וגופם ממון אפשר שאין מועיל בזה, וכנ"ל (אות ט), וצ"ע ע"פ דברי התוס' הנ"ל (אות כ"ד) בסוגיא דע"ז.

צוה ליתן דמי חוב לעני

ב.ז. ולפי"ז עולה דה"ה כשיש להמשלח חוב אצל השליח וצוה לו ליתן הדמים לעני עבורו, [או שהקדים לו מעות לצורך קיום שליחות זו והוציאם השליח ונתחייב בתמורתם], הרי כשנתן מעות לעני בשליחות המשלח ועי"ז נפרע חובו של השליח, באופן שהמשלח מתחייב בנתינה זו, חשיב שפיר כבא מיד המשלח, ויצא יד"ח.

והוא דהרי מבואר בנתיה"מ (סי' ק"כ סק"א וסי' קכ"א סק"ד) שכתב דמלוה שאמר ללוה שיתן דמי הפרעון לידי אחר ועשה כן הלוה דנפטר הלוה, משום דהלוה נתן מעות לידי אחר ע"פ המלוה, ומדין ערב חשיב כנתן לידי המלוה, וכמו שבאומר תן מנה לפלוני ואתחייב אני לך ונתן לאותו פלוני דחייב לשלם לו, ה"נ נפטר מטעם זה מהחוב, ע"ש. [ואף החולקים שם וס"ל דלא שייך בזה דין ערב, היינו דוקא באומר ליתן לפלוני בתורת שליחות שיתנהו למלוה, ונמצא דלא זכה הלה במעות כשבאו לידו, משא"כ באמר לו ליתנו במתנה לפלוני ודאי חשיב כנתן למלוה, ועי' ערך ש"י (סי' קכ"א)].

ואם כי במל"מ (ר"פ ט"ז ממלוה) הביא מדברי התוס' והרא"ש גבי זרוק ע"ג קרקע והיפטר דנפטר מדין מחילה, ולא מדין מוציא על פיו, כבר ביאר האור שמח (שם)

אשתו ומפרנסה ע"י פרנס, הרי אף באופן דאין כאן דין שליחות, מ"מ אם מתחייב הבעל לשלם מה שמוציא הפרנס כיון דמוציא על פיו, חשיב כאילו ניוזנית האשה משל בעל ואסור.

ואף לדעת הפוסקים דנראה מדבריהם דכל שאין עושה בשליחותו ליכא איסורא גם אם הבעל מתחייב בדמיו, מ"מ הא מיהת מבואר דהיכי דעושה בשליחותו איכא איסורא, וי"ל דגם לשיטה זו לא הוי מיתסר מצד שליחות לחוד, רק משום דהבעל מתחייב בתשלומיו, ולכן חשיב כנהנית משלו, [אלא דס"ל דכל שאינו עושה בשליחותו אף דמתחייב הבעל מדין ערב לא חשיב משום כך נהנית משלו].

לענין צדקה ומתנות לאביונים

ב.ח. ומעתה יש לרון דה"ה לענין צדקה ומתנות לאביונים, דאף לפי מה שנתבאר בדעת הפוסקים דאין מועיל בזה שליחות שיתן השליח משלו, ומשום דעיקר דין צדקה הוא שיתן הוא לעני משלו, מ"מ היכי דמתחייב להחזיר לשליח מה שיתן לעני, י"ל דלכר"ע יצא יד"ח, אף כשלא זיכה לו השליח המעות, וכמבואר דכל כה"ג דנתינת השליח מחייבת את המשלח בתשלומין חשיב כבא משל משלח ליד המקבל, וכדחזינן גבי מודר הנאה דחשיב ככה"ג כנהנה משל משלח, [וכבר נתבאר דהיכי דמתחייב מכח שליחות י"ל דכר"ע מודים לסברא זו], וה"ג חשיב כבא הממון ליד העני מיד המשלח.

[ואבתי צ"ע לענין פדיון הבן אם מועיל ככה"ג, די"ל דגם באופן זה לא חשיב רק שהערך הממוני בא משל משלח,

כנותן המשלה לעני, וכבא ליד העני מנכסי המשלה, אף שלא קנה גוף המעות.

אמנם יעוין בתוס' הרא"ש (ר"פ המדיר) שהביא דברי התוס' הנ"ל בקושייתם מסוגיא דע"ז ותירוצם, וסיים: ועוד נראה לי לחלק בין הכא שהאיסור תלוי בנהנה והתם שהאיסור תלוי במהנה. [ועי' שמ"ק שם].

וכפי הנראה ביאור דבריו הוא, דהתם בסוגיא דע"ז האיסור הוא על המהנה, והיינו על בעה"ב דאסור לו לפרוע חובו בפירות שביעית, וכזה י"ל דאף כשמוציא החנוני על פיו ומתחייב בעה"ב בתמורתם מ"מ לא חשיב כבא מיד המשלה ליד המקבל, ולכן אף אם נתן להם פירות שביעית לא חשיב בעה"ב המשלה כנהנה מפירות אלו לפרוע חובו, משא"כ בסוגיא דהמדיר דהאיסור הוא על הנהנה, והיינו שאסור להמודר להנות מהמשלה, כזה אמרו דחשבינן ליה כנהנה מהמשלה ע"י שמתחייב עבורו כדי שהשליח יתן לו פירות.

ומבואר מדברים אלו, דאף כשמתחייב המשלה בהוצאת השליח, מ"מ לא חשבינן דבא גוף הממון מיד המשלה ליד המקבל, ולא אמרו אלא דיש כזה הנאה למקבל מהמשלה, והיינו מה שהתחייב עבורו כדי שהשליח יתן לו.

[ועי' ב"ח (אה"ע סי' ע' ויר"ד סי' רל"ה) דמבואר מדבריו דאף באומר לשליח שיוזן למודר הנאה עיקר האיסור הוא בשעה שמשלם להשליח, ע"ש, והדברים מחודשים מאוד, דמסברא היה נראה דהאיסור הוא בשעה שחל עליו החיוב לשלם להשליח דאו

והאמרי בינה (דיינים ס"ח אות כ') וגב"ח סי' כ"ז) דדוקא בזרוק והיפטר אמרו כן ומשום דס"ל דבזרוק מנה לים אינו מתחייב מדין ערב, אבל באומר לו תן לפלוני כו"ע מודו דמיפטר משום דהוציא על פיו ומדין ערב, ע"ש.

וכיון דפיטורו הוא מדין ערב הרי שוב חשיב כנותן משל משלה, דכמו באמר לו לשליח לתת משלו והוא יפרע לו אח"כ דחשבינן כנותן משל משלה כיון דהוא מתחייב לו עבור זה, ה"נ ביש בידו חוב ממון ואומר לו לתת לעני ועי"ז ייפרע החוב מדין מוציא על פיו, חשיב נמי כנותן משל משלה, ושפיר יוצא בו יד"ח.

חילוק בין מודר הנאה לצדקה

ל. אך אכתי יש לעיין בזה, דהנה מדברי התוס' הנ"ל (אות כ"ד) מבואר, דכשעושה בשליחתו ומתחייב בדמיו חשיב ממש כאילו קיבל המקבל משל משלה, וכמבואר מהא דנקטו גבי אמר לחנוני ליתן לפועלים, דאם אמר לו לתת להם פירות שביעית חשיב כנהנה בעה"ב מפירות שביעית, הרי דחשיב כאילו נתן להם הבעה"ב הפירות, וכן משמע לשון הריטב"א דהיכי דהבעל מתחייב לשלם מה שיוציא הפרנס חשיב כנהנית האשה מנכסי הבעל, והיינו דכיון דהבעל מתחייב בתמורת הוצאה זו חשיב כמגיע לידה משל בעל, אף שגוף המזונות אינם קנויים לו, ועי' בדברי הרב המגיה באב"מ שם. [ועי' נתיה"מ (סי' ק"ל סק"ד)].

ולפי דברים אלו מסתברא דגם לענין מצות צדקה ומתנות לאביונים חשיב ככה"ג

העולה מהדברים:

ראובן שנתן משלו מעות לעני עבור שמעון מסתברא דלא קיים שמעון בזה מצות צדקה ומתנות לאביונים, אף אם עשה כן בשליחות שמעון, [אם לא שזיכה לו המעות ע"י אחר או ע"י העני בעצמו].

צוה לו שמעון לתת מעות לעני ומתחייב להחזיר לו מה שיתן לעני, וכן אם היה ראובן חייב ממון לשמעון וצוה לו שמעון ליתן דמי חובו לעני, או שמסר שמעון לראובן לפני פורים מעות שימסרם לעני בפורים והוציא ראובן המעות ברשות שמעון, ואח"כ נתן לעני בפורים משלו עבור שמעון, מסתברא דקיים שמעון מצות צדקה ומתנות לאביונים, אך לא ברירא כן לדינא, דאפשר דצריך ראובן להקנות תחילה המעות לשמעון.

ולא באתי להכריע כי אם להציע צדדי הענין, והמעין יבחר.

הריהו מהנה למודר, אך עכ"פ מבואר מדברי הבי"ח דלא חשיב כבא ליד המודר מהמדיר].

ומעתה יש לומר, דדוקא לענין מודר הנאה אסור לתת ע"י שליח כשמתחייב בהוצאתו, ומשום דאף דגוף הממון אינו של המדיר מ"מ חשיב כמהנה למודר ע"י שמתחייב עבורו לשליח, וגם הנאה זו אסורה לו, משא"כ לענין צדקה ומתנות לאביונים דחייב ליתן כסף לעני, אפשר דלא סגי במה שמהנה אותו ע"י שמתחייב לשליח שיתן לו, דאינו אלא הנאה בעלמא ואין כאן נתינת מעות, וצ"ע.

ואף אם ננקוט כחילוק זה, אכתי י"ל דכשיש לו חוב אצל השליח ואומר לו ליתן דמי הפרעון לעני, עדיף טפי, ולכונ"ע חשיב כבא מידו ליד העני, ורק באין לו בידו אלא שמתחייב להחזיר לו אח"כ י"ל דלא חשיב כבא ליד העני משלו, [ויש לזה סמך בדברי השמ"ק (שם)]. וצ"ע בכ"ז.